

□ ДРЕВАЛЬ Ю.Д., (м. Харків, Україна)
ЛІНЕЦЬКИЙ Л.М. (м. Харків, Україна)

ПРОБЛЕМАТИКА СПІЛКУВАННЯ МІЖ ПРЕДСТАВНИКАМИ ПАРЛАМЕНТУ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено особливостям спілкування між представниками парламенту та громадськістю, а також функціонуванню комунікативного та соціокомунікативного механізмів. Охарактеризовано структуру таких механізмів, яка має охоплювати як парламент та його структури, так і різнобічні інституції громадянського суспільства. Доведено та обґрунтовано положення, згідно з яким повноцінна реалізація комунікативного механізму не лише має забезпечувати вплив громадськості на законотворчий процес, але і стати потужним засобом розвитку інституцій громадянського суспільства.

Ключові слова: спілкування, громадськість, громадянське суспільство, інституції, комунікації, комунікативний механізм, парламент.

SUMMARY

The article is devoted to the peculiarities of communication between representatives of parliament and the public, as well as the functioning of communicative and socio-communicative mechanisms. The structure of such mechanisms is described, which should cover both the parliament and its structures, as well as the various institutions of civil society. It is proved and grounded that the full implementation of the communicative mechanism not only should ensure the public's influence on the lawmaking process, but also become a powerful means of developing civil society institutions.

Key words: communication, public, civil society, institutions, communication, communicative mechanism, parliament.

Постановка проблеми. Спілкування у загальному вигляді – це процес передавання й сприймання повідомлень за допомогою вербальних і невербальних засобів, що охоплює обмін інформацією між учасниками спілкування, її сприйняття та пізнання, а також їхній вплив один на одного і взаємодію щодо досягнення змін у діяльності. Під комунікацією у найбільш загальному вигляді розуміється спілкування, обмін думками, свідченнями, ідеями та інше; передачу того чи іншого змісту від однієї свідомості (колективної чи індивідуальної) до іншої за допомогою знаків, зафіксованих у матеріальних носіях. Політичні комунікації – це інформаційно-комунікаційні зв'язки між суб'єктами політичних відносин. У спрощеному вигляді, – це суб'єкт-об'єктні відносини між носіями влади та громадськістю. У більш складному вигляді, – це суб'єкт-суб'єктні відносини, з активною роллю всіх учасників взаємодії (у тому числі й тих, на кого направлені інформаційні потоки).

Якраз у такому сенсі непересічне значення має відводитися комунікативному механізму, тобто складній сукупності заходів та засобів управлінського впливу, а також системі взаємодії всіх сторін соціальних відносин. Відтак, наявний та ефективний комунікатив-

ний механізм має вважатися і одним з аспектів цивілізованого парламентаризму. Не випадково у сучасній політологічній літературі все частіше наголошується на тому, що «демократія – це зворотній зв'язок з населенням». Все це має непересічне значення і для якості законодавчого процесу, адже нормативно-правові акти найвищої юридичної сили мають не лише сприяти врегулюванню найбільш важливих суспільних відносин, але і адекватною мірою відображати запити та прагнення громадян.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значущість комунікативного ресурсу в роботі органів народного представництва традиційно розглядається за критеріями функціонування парламентських комітетів (С. Авак'ян, М. Амелер, Ю. Барабаш, О. Богачова, Ю. Древаль, П. Кислий, О. Майданник, М. Орзіх, І. Словська, В. Шаповал, А. Фосскуле, В. Чиркін та ін.), а також в якості однієї з складових діяльності допоміжних парламентських структур (О. Берназюк, І. Грищенко, О. Держалюк, В. Опришко, А. Осавелюк, О. Скрипнюк та ін.). Все частіше йдеться і про те, що зв'язки парламентів з громадськістю мають вважатися одним з основних компонентів парламентаризму. Так, П. Шляхтун, надаючи розгорнуте тлумачення парламентаризму, стверджує, що така систе-

ма врядування окрім іншого визначається і як форма взаємодії громадянського суспільства і держави [1, с. 91]. За нашою оцінкою, «комунікаційні зв'язки складають невід'ємний атрибут діяльності парламентів, як представницьких і визначально відкритих органів державної влади» [2, с. 1]. У розрізі проблематики дослідження заслуговують на увагу і напрацювання Ю. Ганжурова щодо джерел і комунікативних ресурсів українського парламенту, а також щодо виокремлення інформаційної функції в контексті реалізації парламентських повноважень [3]. На увагу заслуговують і загальні роботи з різнобічних аспектів розвитку сучасного суспільства. В інформаційну епоху, як стверджує М. Кастельс, «влада вписана на фундаментальному рівні в культурні коди, за допомогою яких люди та інститути представляють життя та приймають рішення (у тому числі, політичні), й культурні змагання стають суттю битви за владу» [4, с. 502]. Натомість Ю. Габермас, розробляючи власну теорію комунікації, наполягає на важливості дискурсу як основи для повноцінної комунікативної взаємодії [5, с. 84-85].

Виділення невирішених проблем. Водночас поки що недостатньою мірою розкрито сутність комунікативного та соціокомунікативного механізмів, які мають стати надійною основою для повноцінного спілкування між представниками парламенту та інституціями громадянського суспільства.

Мета (завдання) рукопису. Завданням рукопису, з урахуванням наведених аргументів, визначено систематизацію напрацювань щодо основних напрямів реалізації комунікативних зв'язків між парламентом та громадськістю, а також обґрунтування власних пропозицій щодо вдосконалення функціонування такого механізму.

Виклад основного матеріалу. У такому сенсі найперше має йтися про якісну перебудову роботи парламенту та функціонування парламентаризму в цілому. Дійсно, якраз парламент як загальнонародний представницький орган першочергово має забезпечити дієвість зв'язків між владою та населенням, а також сприяти повноцінному ствердженню інститутів громадянського суспільства.

У цьому сенсі непересічне значення має відводитися проблематиці відкритості чи «прозорості» парламенту, що першочергово передбачає доступність громадськості до діяльності та рішень органу народного представництва.

Не випадково О. Чебаненко прозорість віднесла до одного з основних принципів функціонування сучасного демократичного парламенту і вказала, що парламентську прозорість можна розглядати у трьох вимірах. *По-перше*, йдеться про доступ медіа як «очей і вух» громадськості до інформації про нього. Відповідно сприяння та заохочення отримання такого доступу, а також оприлюднення та звітування має бути предметом зацікавленості парламенту, оскільки саме він є одним із центральних елементів у системі забезпечення свободи слова та вираження поглядів і регулювання засад функціонування медіа сфери (такий підхід прямо корелюється з концептом вертикальної підзвітності). В той же час, *по-друге*, прозорість передбачає безпосередні зусилля парламенту, спрямовані на інформування та громадянську освіту щодо його діяльності з метою стимулювання інтересу та привернення уваги. Виконання цього завдання включає пошук нових інтерактивних способів двосторонньої комунікації між виборцями та їхніми обранцями (зокрема, використання потенціалу мережі Інтернет). *По-третє*, якість парламентської роботи (планування політики, законотворення, контролю виконавчої влади) потребує певних зовнішніх контрибуцій: йдеться про потребу у належній внутрішній і зовнішній експертизі, а також інформаційне забезпечення парламентської роботи на рівні окремих парламентарів, комітетів, інших інституційних підрозділів, фракцій тощо [6].

Принципи гласності і відкритості роботи парламенту закріплено на законодавчому рівні. Засідання ВРУ за загальним правилом проводяться відкрито; закриті засідання проводяться лише за рішенням більшості депутатів від складу парламенту. Закони, постанови ВРУ (у тому числі – порядок денний сесій), тексти ратифікованих міжнародних договорів, стенографічні бюлетені відкритих засідань парламенту, рішення про проведення парламентських слухань, стенограми парламентських слухань підлягають оприлюдненню. На веб-сайті ВРУ мають оприлюднюватись стенограми і розклад відкритих засідань, усі зареєстровані законопроекти та проекти інших актів разом із супровідними матеріалами, інформація про стан проходження законопроектів, результати поіменних голосувань, відомості про депутатів, комітети, фракції та Апарат ВРУ, інформація про поточну діяльність комітетів ВРУ.

Парламент інформує про свою діяльність

ПРОБЛЕМАТИКА СПІЛКУВАННЯ МІЖ ПРЕДСТАВНИКАМИ ПАРЛАМЕНТУ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ

не лише через власний веб-сайт (щомісячна відвідуваність – близько 1700000 відвідувачів), але і через канал супутниково-кабельного мовлення «Рада» (технічне покриття - 18089400 осіб в усіх регіонах); власну газету – «Голос України» (виходить 5 разів на тиждень, наклад – 170000 примірників). Робота парламенту також активно висвітлюється комерційними ЗМІ; акредитовані журналісти можуть безкоштовно здійснювати фото- та відеозйомку в сесійній частині будинку ВРУ. Всі законопроекти, що вносяться до ВРУ, оприлюднюються на веб-сторінці парламенту до їх розгляду.

Проте українському парламенту слід більш активно інформувати громадськість про власну роботу, а також створювати реальні умови для повноцінного діалогу влади та громадськості. У цьому сенсі пересічне значення має відводитися активній роботі окремих народних депутатів, які мають відповідати якраз статусу народного, а не лише партійного представника. Важливим ресурсом для дієвого застосування комунікативного ресурсу має також стати участь парламенту в підвищенні загального освітнього та спеціального знання населення (адже повноцінними учасниками дискурсу між владою та громадськістю можуть бути лише освічені і належним чином підготовлені для цього громадяни).

У цьому сенсі необхідно акцентувати додаткову увагу і на вдосконаленні процедури підготовки та проведення парламентських слухань, які мають відбуватися щомісячно і є однією з ключових форм парламентської роботи. Такі слухання, згідно з ст. 233 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», проводяться з метою вивчення питань, що становлять суспільний інтерес та потребують законодавчого врегулювання [7]. До цього слід додати і те, що такі слухання мають за мету обговорення проектів найбільш важливих законодавчих актів, з'ясування ефективності реалізації прийнятих законів та інших актів ВР з питань, віднесених до предметів їх відання, отримання всебічної інформації щодо питань, які розглядаються комітетом, їх детального вивчення та обговорення, а також залучення широких кіл громадськості до участі у визначенні політики держави, розбудови демократичного суспільства. Водночас, як свідчить парламентська практика, представники громадських організацій лише зрідка беруть участь у якості доповідачів під час проведення парламентських слухань.

До основних функцій проведення парламентських слухань інколи відносять не лише сприяння законотворчості, але також інформаційні та контрольні-слідчі аспекти. Так, головним завданням інформаційних слухань є збір та аналіз інформації щодо певної проблеми та шляхів її врегулювання, виявлення найбільш оптимальних механізмів вирішення відповідної проблеми, з'ясування позицій суб'єктів, які репрезентують суспільство. Очевидно, що такий критерій класифікації слухань є досить умовним. Проте, і з огляду на зазначену обставину, його слід обов'язково доповнити комунікативним аспектом.

Як стверджує Н. Ларіна, проблеми зростання інформаційного обсягу парламентської практики актуалізують комунікативні можливості виконання Верховною Радою України власних повноважень у підрозділах парламенту, зокрема порядок діяльності депутатських фракцій [8, с. 97].

За нашою ж оцінкою, у цьому сенсі першочерговим завданням має бути відповідне вдосконалення роботи парламентських комітетів Верховної Ради України. Вони, зокрема, забезпечують неперервність функціонування парламенту та здійснення його функцій, участь депутатів в їх діяльності, ефективність реалізації парламентських функцій на основі функціональної та галузевої спеціалізації окремих комітетів тощо.

Якраз такі комітети, які є однією з основних форм організації роботи парламенту і народних депутатів України, найбільшою мірою відкриті та підготовлені для налагодження ефективного комунікативного ресурсу між владою та населенням. Не випадково, як стверджується в посібнику «Слухання у комітетах Верховної Ради України», «це – одна з найефективніших форм співпраці парламенту з виконавчою владою і громадськістю, що сприяє реалізації його законодавчої, представницької, контрольної, бюджетної і установчої функцій [9, с. 8].

Інколи висловлюються пропозиції щодо запровадження практики виїзних слухань парламентських комітетів. Проте, очевидно, реалізація такої пропозиції пов'язана зі значним числом різнобічних додаткових проблем організаційного та фінансового характеру. На нашу думку, доцільніше запровадити практику проведення дистанційних чи «мережевих» слухань, які не вимагають фізичної присутності доповідачі. З цього приводу необхідно

звернути увагу на досвід проведення таких слухань, який накопичено у Конгресі США.

Не слід нехтувати і довготривалими зв'язками парламентських комітетів з громадськими організаціями. Окремі комітети вже мають значний досвід такої співпраці. Для прикладу можна навести історію співпраці між комітетом ВРУ з питань культури та духовності та Барською районною бібліотекою у питанні покращення стану сільських бібліотек. У результаті такої співпраці було підготовлено та опрацьовано пропозиції для підготовки парламентських слухань на тему «Практика застосування Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», які було затверджено на засідання даного комітету та оприлюднено на його сайті.

Формально наявні канали парламентської комунікації можуть ефективно використовуватися лише за умови зрілості інститутів громадянського суспільства та розгалуженості мережі позапарламентських інституцій. У цьому сенсі доцільно виокремлювати структури, які мають конкретне цільове призначення у зв'язках з органами державної влади (консультативно-дорадчі структури), та інші громадські інституції, які першочергово сконцентровані на загальних питаннях та запитах громадян.

Згідно з напрацюваннями О. Заславського, серед комплексу консультативно-дорадчих структур, куди входять представники аналітичних центрів та неурядових організацій, можна виділити:

- колегії при ЦОБВ;
- громадські ради;
- експертні ради;
- робочі групи, експертні групи, міжвідомчі робочі групи;
- спеціалізовані ради;
- дорадчі комітети тощо [10, с. 19-20].

Інституції громадянського суспільства у широкому розумінні охоплюють всю сукупність міжособистісних відносин, які розвиваються поза рамками і без втручання держави. Крім того, в нього входить розгалужена система незалежних від держави суспільних інститутів, що реалізують повсякденні індивідуальні та колективні потреби. У цьому сенсі необхідно акцентувати увагу на різних асоціаціях, що здійснюють свою діяльність на підставі реального самоврядування (територіальні, виробничі, за інтересами та інші, а також їх органи).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, комунікативний механізм є основним засобом зв'язків парламенту і громадськості. В його структурі доцільно виокремлювати дві важливі складові: власне орган народного представництва та його структури, а також різнобічні інституції громадянського суспільства. Повноцінна реалізація такого механізму не лише має забезпечувати вплив громадськості на законотворчий процес, але і стати потужним засобом розвитку інституцій громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шляхтун П.П. Парламентаризм: словник-довідник. Київ: Парламентське вид-во, 2003. 151 с.
2. Древаль Ю.Д. Парламентські комунікації. Державне будівництво. 2011. № 2. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2011_2_12.
3. Ганжуров Ю.С. Парламент України в політичній комунікації. Київ: Україна, 2007. 352 с.
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Мануэль Кастельс; пер. с англ. под науч. ред. проф. О.И. Шкаратана. Москва: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
5. Габермас Ю. Комунікативна дія і дискурс. Ситниченко Л.А. Першоджерела комунікативної філософії. Київ: Либідь, 1996. С.84-90.
6. Чебаненко О. Інформаційний супровід роботи сучасних парламентів. Лабораторія законодавчих ініціатив. 2010. № 1. URL.: parlament.org.ua/upload/docs/Inf-support_.pdf
7. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI. URL.: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>
8. Ларіна Н.Б. Сутність та тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних ресурсів Верховної Ради України. Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. Серія: Політичні науки. 2015. № 4. С. 93-99.
9. Слухання у комітетах Верховної Ради України. Процедура, коментарі, зразки документів: Практич. посіб. / Л.А. Андрієвська, Е.Р. Рахімкулов (відп. ред); Програма сприяння парламенту України. 3-е вид., перероб. і доп. Київ: [Б. в.], 2007. 67 с.
10. Заславський О. Участь громадськості у законотворчому процесі. Часопис «Парламент». 2015. № 3. С. 2-40.